GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
1987

75
TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN YETMİŞBEŞ YILI

CUMHURİYETİN 75. YILINA ARMAĞAN

GAZİANTEP

Editör
Doç. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ

GAZİANTEP
1999

HÜSEYİN ÇINAR
KİTAPLIĞI
Numara:

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
1987

CUMHURİYETİN 75. YILINA ARMAĞAN

GAZİANTEP

Editör
Doç. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ

Gaziantep Üniversitesi Vakfı Kültür Yayınları
Yayın No: 6

İnceleme Kurulu : *Prof. Dr. Nejat GÖYÜNÇ*
Prof. Dr. Hüseyin AYAN
Prof. Dr. Tokay GEDİKOĞLU
Prof. Dr. Hikmet CELKAN
Prof. Dr. Haşim KARPUZ
Prof. Dr. Mikail BAYRAM
Prof. Dr. İsmail H. ÖZSABUNCUOĞLU
Prof. Dr. Ahmet TIRPAN
Doç. Dr. Hasan BAHAR

Tashih : *Arş. Gör. H. İbrahim YAKAR*
Arş. Gör. Ümit EKİN
Arş. Gör. İsmail ALTINÖZ
Arş. Gör. Bülent ÇELİK
Arş. Gör. Ertuğrul VURAL

Ön Kapak Resmi : Atatürk'ün Gaziantep'i Teşrifi. (Gaziantep Ticaret Odası Arşivi).
Kapak Tasarım : Haci ÇELİK
Baskı : Gaziantep Üniversitesi Basımevi
Gaziantep 1999

ISBN - 975-95279-6-0

• *Bu kitapta yayınlanan makalelerdeki görüşler yazarlarına aittir.*
• *Makalelerden kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.*

İÇİNDEKİLER

Prof.Dr. İ. Hüseyin FİLİZ
SUNUŞ XIII
Doç.Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ
ÖNSÖZ XV
Prof.Dr. Nejat GÖYÜNÇ
TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 75. YILINDA GAZİANTEP 1-6
Yrd.Doç.Dr. Yaşar BÜYÜKOĞLU
ANTEP SAVUNMASINDA KARAYILAN'IN FAALİYETLERİ 7-18
Doç.Dr. Orhan KILIÇ
GAZİANTEP'TE YAPILAN BAZI İDARÎ VE İKTİSADÎ DÜZENLEMELER (1920-1930) 19-30
Prof.Dr. İsmail H. ÖZSABUNCUOĞLU-Dr.Arif ÖZSAĞIR-A. Atilla UĞUR
SON DÖNEM GAZİANTEP EKONOMİSİ 31-46
Yrd.Doç.Dr. Mehmet CİVAN
ÜNİVERSİTE-SANAYİ İŞBİRLİĞİ GAZİANTEP İLİNDE BİR ARAŞTIRMA 47-62
Dr. Arif ÖZSAĞIR
CUMHURİYET'İN 75. YILINDA GAZİANTEP SANAYİİ 63-82
Prof.Dr. Mehmet ALPARGU
XV. YÜZYILDA ANTEP'İN TARİHİNE UMUMÎ BİR BAKIŞ 83-88
İsmail ALTINÖZ
DULKADIR EYÂLETİNİN KURULUŞUNDA ANTEP ŞEHRİ (XVI. YÜZYIL) 89-146
Bülent ÇELİK
XVI. VE XVII. YÜZYILLARDA ANTEP'TE TİCARET VE BU KONUDA KARŞILAŞILAN BAZI ZORLUKLAR 147-154
Ahmet CEBECİ
XVI. YÜZYILDA ANTEP VE YÖRESİNDE YER ADLARI 155-164
Yrd.Doç.Dr. Nuri YAVUZ
XVI. YÜZYILDA ANTEP VAKIFLARI 165-172

Hüseyin ÇINAR
ANTEP ŞEHRİNDE XVIII. YÜZYILDA KURULAN MEDRESELER VE VAKIFLARI 173-186
Yrd.Doç.Dr. Halil AYTEKİN
ANTEP'TE EĞİTİM KURUMLARI (19. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDAN 20. YÜZYILIN İLK YARISINA KADAR) 187-206
Prof.Dr. Recep DİKİCİ
ANTEP İL HALK KÜTÜPHÂNESİ'NDEKİ ARAP DİLİ VE EDEBİYATINA DÂİR MÜHİM ELYAZMASI ESERLER 207-212
Dr. Mustafa CAN
MÜNİF PAŞA HAYATI, ESERLERİ, DÜŞÜNCELERİ, TÜRK KÜLTÜR VE EĞİTİMİNE KATKILARI 213-222
Halil İbrahim YAKAR
MUTASAVVIF BİR ANTEPLİ DİVAN ŞAİRİ: HAMDİ BABA VE DİVANÇESİ 223-248
Kürşat M. KORKMAZ
ELLİ YIL ÖNCEKİ GAZİANTEP'TE GELİN ve DAMAT 249-262
Ümit EKİN
GAZİANTEP'TE TERKEDİLMİŞ BİR ÂDET: MÜLÂ'ABE (TAŞLAŞMA) 263-268
Faruk GÖKÇE
GAZİANTEP AĞZI VE AZERİ TÜRKÇESİ 269-294
Dr. Rifat ERGEÇ
GAZİANTEP KALESİ 295-310
Doç.Dr. Mehmet ÖZKARCI
GAZİANTEP ELBEYLİ HANI 311-326
Dr. Çiğdem ÇİFTÇİ
GAZİANTEP KENT MERKEZİNDE SOSYAL DONATIMLAR VE 2005 YILINDA KENTİN GELECEĞİ 327-336

ANTEP ŞEHRİNDE XVIII. YÜZYILDA KURULAN MEDRESELER VE VAKIFLARI

Hüseyin ÇINAR*

İslâm ilim hayatında, XI. yüzyıldan itibaren medreseler büyük rol oynamış ve sayısız âlim yetiştirmiştir. Medreselerin çekirdeği kabul edilebilecek fıkıh tedris eden ilk müessese X. yüzyılda açılmıştır. XI. yüzyıldan itibaren diğer İslâmî ilimler - 1066'da Selçuklu veziri Nizâmülmülk tarafından te'sis edilen Nizâmiye Medresesi'nin faaliyete geçmesinden sonra- ve müsbet ilimler medreselerde okutulmaya başlanmıştır[1].

Nizâmülmülk'ün önderlik ettiği Türk tipi medreselerin en çok gelişme gösterdiği yer, şüphesiz Türkler'in yeni vatanları Anadolu olmuştur. Aynı zamanda bir vakıf müessesesi olarak da kabul edilmiş olan bu medreselerde, öğrencilere maddî yardımlarda bulunulmuş, onların beslenme ve barınma ihtiyaçlarının karşılandığı mektep şeklini almıştır. Böylece medrese teşkilatı yönünden yeni bir devrin başlaması sağlanmıştır[2].

Osmanlı medreseleri de esasını Selçuklu medreselerinden almış ve vakıf geleneğini devam ettirmiştir. Devletin ileri gelenleri, sultanlar, âlimler, kumandanlar veya zengin işadamları medreseler yaptırmış ve bu medreselere ait çeşitli idarî, hukukî ve malî hükümlerin yer aldığı bir vakfiye düzenleterek, tesislerin devamlılığını teminat altına almışlardır. Bu vakfiyelerde masrafların yanında vakfa ait gelir kaynakları da açık olarak belirtilmiştir. Bu bakımdan medreselerde öğretim parasız olmuş ve öğrencilerin her türlü ihtiyaçları karşılandığı gibi kendilerine burs da verilmiştir[3].

Medreselerle ilgili vakfiyelerde, medreselerde görev yapan müderris, muîd vb. tedris heyetinin, kütüphânesi olanlar için hâfizü'l-küttüb ve diğer hademelerin tayinleri, okutulacak dersler, ödenecek ücretler hakkında bilgiler de bulunmaktadır. Vakıflar sayesinde medreseler tam muhtariyete sahip birer eğitim müessesi haline gel-

---

* Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Araştırma Görevlisi.KIRIKKALE.

1 Mübahat KÜTÜKOĞLU, *1860'da Faal İstanbul Medreseleri*, İstanbul 1977, s. 1-5; Bkz. Şehabettin TEKİNDAĞ, "Medrese Dönemi", *Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi*, İstanbul 1973, s. 3 vd.

2 Mustafa BİLGE, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1984, s. 4-5.

3 TEKİNDAĞ, *aynı makale*, s. 7.

miştir. Vakıf müessesesi, zamanla medreselerdeki müderrislik ve diğer hizmetlerin babadan oğula irsen geçen birer meslek haline getirilmesine de vasıta olmuştur[4].

Medreseler, Osmanlılar zamanında sayıca büyük artış göstererek, şehir, kasaba ve köylerde muhtelif seviyelerde tahsil müesseseleri halinde faaliyette bulunmuşlardır. Bilhassa XVII. yüzyılda özellikle hayrat olarak câmi, mescit, kütüphâne yaptırmak isteyenler, bunların yanlarına bir de medrese yaptırmışlardır[5].

Antep de hiç şüphesiz medreseler bakımından önemli bir yere sahip Anadolu şehirlerindendir. *Ikdü'l Cum'an* adlı eserin sahibi Bedreddin Aynî, XIV-XV. yüzyılda şehirde 9 câmi, 120 mescit, 20 hamam ve 15 medresenin bulunduğunu ve bir çok ilim adamının bu şehirde toplanmış olmasından dolayı da şehre *Küçük Buhara* denildiğini kaydetmiştir[6]. XVI. yüzyılda vakıfları olan medreselerden Mihâliye Medresesi ve Mescidi vakfının yıllık gelirinin 25.074 akça, masrafının 24.900 akça; Medrese-i Cedîde denilen Şeyh Muhyiddin Medresesi (Tahtânî=Tahtalu)'nin gelirinin 9.960 akça, masrafının 9.360 akça; Sungûriye Medresesinin gelirinin ve masrafının 3.240 akça olduğu görülmektedir[7].

Evliya Çelebi *Seyahatnâmesi*'nde, XVII. yüzyılın ikinci yarısında şehirdeki meşhur medreseler olarak Mihâliye, Ali Neccar, Tahtalu (Şeyh Muhyiddin), Molla Ramazan, Taba ya da Tabakhâne ve Bâli Paşa'nın Şeyh Medresesi olduğunu belirtmektedir[8]. Medreselerin ilga edildiği 1924 yılında, Antep şehrinde 18 medresenin bulunması[9], şehrin ilim ve kültür bakımından canlı bir görünüm arz ettiğini ortaya koymaktadır.

Şehirdeki medreselerin çoğunluğu, câmilerin avlularının etrafında sıralanan odalardan ve dershâneden meydana gelen binalar olarak göze çarpmaktadır[10]. Evliya Çelebi, bu medreseleri onar, onbeşer hücreli medreseler olarak tanıtmaktadır[11]. Ayrıca bu medreseler çoğu zaman bir külliye görünümünde olmuş, içerisinde bulunan hamamı, mektebi, mescidi vd. binaları ile şehrin dinî ve sosyal hayatında etkili olmuştur.

Verilen bu genel bilgilerden sonra, Antep ya da o dönemki adıyla Ayıntab şehrinde, XVIII. yüzyılda kurulmuş olan medreseler ve vakıflarından tesbit edilebilenler ele alınacaktır.

---

4 Bahaeddin YEDİYILDIZ, "Vakıf ", *İslâm Ansiklopedisi, (İA)* XIII, s. 169.
5 TEKİNDAĞ, *aynı makale*, s. 19.
6 T.H. "Ayıntab", *İA*, II, s. 64-67.
7 Hüseyin ÖZDEĞER, *XVI. Asırda Ayıntab Livası*, I, İstanbul 1988, s. 181-182.
8 Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, İstanbul 1935, s. 354-355.
9 Şakir Sabri YENER, *Gaziantep'in Yakın Tarihinden Notlar ve Hatıralar*, Gaziantep 1958, s. 6.
10 Nusret ÇAM, "Gaziantep (mimari)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XIII, s .472.
11 Evliya Çelebi, *aynı eser*, s. 355.

1- Nakîbü'l - Eşraf Kâimakâmı Hacı Mustafa Çelebi/Nakib Medresesi ve Vakfı

Osmanlı Devleti'ndeki seyyid ve şeriflerin nezâretini üzerinde bulunduran Nakîbül-Eşraflık makâmının Antep şehrindeki vekilliğini de yapmış olan Hacı Osman oğlu Hacı Mustafa Çelebi, şehrinin Şehreküstü Mahallesi'nde, daha önce yaptırmış olduğu hamamın yanında, Yoğurt Pazarı denilen yerde, XVIII. yüzyılın ilk yansında bir medrese yaptırmıştır. Bânisinden dolayı Nakîbü'l-Eşraf Kâimakâmı Hacı Mustafa Çelebi/Nakib Medresesi[12] denmiştir. Bu medresenin dört tarafı çeşitli mermerlerle süslenmiş, üzerinde sofa bulunan ve *"havz-ı ra'nâ"* diye tarif edilen güzel bir havuzu, iki tarafı demir pencereli *"dershâne-i zibâ"* diye tarif edilen güzel, süslü bir ders çalışma yeri, onbir odası, bir mescidi, bir mutfağı, bir kuyusu ve bir helâsı bulunmaktaydı. Hacı Mustafa Çelebi, yaptırmış olduğu bu medresenin devamlılığım sağlamak için kendi mülkü olan bazı emlâk ve akarını vakfetmiştir. Evâil-i Muharrem 1139/ 29 Ağustos-7 Eylül 1726'da Antep mahkemesinde düzenlenmiş olan vakfiyeden[13] vâkıfın şartlarını, vakfın gelirlerini ve masraflarını öğrenmekteyiz. Buradan elde edilen bilgilere göre vakfın gelirlerini yani gayrimenkulleri şu şekilde sıralanabilir:

1- Antep şehrinde Arasa denilen mahalde (Buraya Atîk kaban-ı dakik de denilmektedir. Burada çeşitli tahıl ürünleri pazarlanmaktaydı) yaptırdığı hamamın 24 kıratta 8 kıratını[14],

2- Arasa'da yaptırdığı Han-ı Cedîd/Yeni Han denilen hanın 24 kıratta 8 kıratını, hanın etrafında bulunan 10 adet dükkânın 24 kıratta 8 kıratını, hana bitişik olan vakıf arsa üzerindeki birbirine bitişik 5 adet dükkânın yarı hissesini, yine hanın altındaki dükkânlara bitişik boyahâne ve uncu (dukakcı) dükkânını ve aynı yerdeki sebze (hadrevat) bostanını,

3- Arasa meydanının yakınında bulunan Sûk-ı Attârî'de 2 dükkânın tamamını, 1 dükkânın yarı hissesini ve 1 yemekçi dükkânının tamamını,

4- Arasa-i Atik'te 1 yağlıcı dükkânını,

5- Yahni Mahallesi'nde 1 boyahaneyi,

6- Boyacı Câmii yanında 1 dükkânını,

7- Kastel yakınında Sûk-ı Haddâdî (Demirciler Çarşısı)'de 2 dükkânını,

8- Çırçır kasteli yakınında 2 dükkânını,

---

[12] YENER, bu medresenin Nakib Medresesi olduğunu belirtmektedir. Bulunduğu yerin ise, Gümüşkastel önünde olduğunu ve bugün yerinde dükkân ve otel bulunduğunu belirtmektedir.Bkz. *aynı eser*, s. 6.

[13] Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, *Vakfiye Defteri*, (VGMA, VD), no. 2103, s. 218, sr. 217.

[14] Burada hisse olarak kullanılmıştır.

9- Sûk-ı Tavîl (Uzun Çarşı)'de Yüzükcü Hanı denilen hanın 24 kıratta 9 kıratını, aynı yerde bulunan Tahtalı Câmi yakınındaki 1 dükkânın yarı hissesini,

10- Oruçbey Pazarı yakınındaki 1 boyahâne ve 3 keçehâne dükkânının tamamını ve 1 ekmekçi (habbaz) dükkânının 1/4 hissesini ve ayrıca 2 dükkânını,

11- Bey Mahallesi'nde Sarayaltı denilen yerde bir değirmenin 24 kıratta 4 kıratını, Babilge köyündeki Kara Ahmed değirmeninin 24 kıratta 8 kıratını, Humanez köyündeki Gergerî-zâde değirmeninin 24 kıratta 16 kıratını,

12- Şehrin dışında bulunan Teftigin denilen yerde içinde zerdali ve ceviz ağaçları bulunan 1 sebze bostanının yarı hissesini, Şehreküstü Mahallesi'nde Kabasakal bostanı ve Sakızağacı denilen yerdeki sebze bostanını.

Yukarıda belirtilmiş olan emlâk ve akar Seyyid Hacı Mustafa Çelebi'nin vakfının gelir kaynaklarıdır. Bunları, vakfa mütevelli olan kimseler sene başlarında veya ay başlarında *ukûd-ı icârât-ı şer'iyye* ile kiraya vermekte ve elde edilen gelir, vakfın kâtibi tarafından deftere kaydedilmekteydi. Daha sonra vakfın gelirleri vâkıfin tesbit ettiği şartları gereğince ilgili yerlere harcanmaktaydı. Hacı Mustafa Çelebi vakfının harcama yerleri diğer bir ifade ile masraf kalemleri de şu şekilde tesbit edilmiştir:

1- Elde edilen gelir ile öncelikle medresenin vakıfların tamirinin yapılması,

2- Medresenin dershânesinde belirli günlerde diğer İslâm beldelerinde okutulmakta olan *aklî ilimleri ve fünûn-ı nakliyeyi tedris ve talim eden* müderrise günde 20 akça verilmesi,

3- Vakfın işlerini yürüten mütevelliye günde 10 akça verilmesi,

4- Medresede kalıp gece ve gündüz *tahsil-i ulûm ile tekmil-i fünûn* eden talebelerin kalmakta olduğu her odaya günde 4 akça, 11 odaya günde 44 akça burs verilmesi,

5- Medresede görevli bulunan müezzine, ferraşa ve sabahleyin medresenin kapısını açan kapıcıya günde 2'şer akça verilmesi,

6- Vakfın görevlileri olan nâzıra ve kâtibe günde 2'şer akça verilmesi,

7- Vakfın gelirlerini toplayan câbi'ye günde 3 akça verilmesi,

8- Medresenin havuzunun bakımını yapan ve su yolunu temizleyen kanavatcı ustasına günde 2 akça, medrese ve mescidin damlarını kış günlerinde terbiye ve tımar eden kimseye de günde 1 akça verilmesi,

9- Mescide senede 6 kuruşluk şîr-i rûgan (susam yağı) ve 3 kuruşluk hasır ve 400'er dirhem olmak üzere 3 kuruşluk 2 bal mumu alınması,

10- Mescidde hergün 1 cüz Kur'ân-ı Kerîm tilâvet eden, 2 Kur'ân okuyucuya sadaka olmak üzere günde 2'şer akça verilmesi,

11- Yukarıda belirtilen harcamalar dışında eğer vakfın gelirinden bir artma olur ise, hayatta oldukça vâkıfın kendisinin olması, vefatından sonra da evlâdının kendi aralarında şer'î hukuka göre taksim etmeleri, eğer evlâdının nesli sona erer ise akrabalarına, onların da nesli sona erer ise vakfın gelirinin yansı Haremeyn-i Şerifeyn fukarasına verilmesi ve diğer yarısı da Antep şehrine akan Sacur nehrinin su yolunun tamirine harcanması vakfiyede yer alan şartlardır.

Seyyid Hacı Mustafa Çelebi'nin yukarıda belirlediği şartların dışında, medresede görev alacak kimseler ve vakfın yönetim ve denetiminde bulunacaklarla ilgili olarak da bazı şartları vakfiyede yer almıştır. Ulemâdan olan oğlu es-Seyyid Mehmed Efendi'nin medresede müderris olmasını ve talebelere bizzat kendisinin ders vermesini istemiştir. Onun vefatından sonra diğer evlâdından bu görevi hakkı ile yerine getirebilecek bir kimse bulunmadığı takdirde, müderrislik görevinin âlim, fâzıl ve ilim öğretmeye kâdir bir kimseye verilmesini de ayrıca belirtmiştir.

Vakfın tevliyeti hayatta oldukça vâkıfın kendisine, vefatından sonra oğlu es-Seyyid Mehmed Efendi'ye ait olması istenmiştir. Vâkıf, evlâdından müderris olanın aynı zamanda mütevelli de olmasını, eğer müderrislik görevi aile dışından birine geçer ise evlâdından yaşça büyük olanının mütevelli olmasını istemiştir. Bu görevin evlâdiyet üzere devam etmesini, nesillerinin hem evlâd ve hem de akraba tarafından kesilmesi durumunda da, dindar ve dürüst bir kimsenin mütevelli olması vâkıfın şartları arasında yer almıştır.

Vâkıf Seyyid Hacı Mustafa Efendi, medresenin yanında bulunan mescidin imamlığını da kendi evlâdının yapmasını ve Sakızağacı denilen yerdeki sebze bostanının diğer vakıf mallarından ayrı olarak her sene kiraya verilip elde edilen gelir ile yarısına Muharrem ayında, diğer yarısına da Receb ayında mütevelli tarafından çeşitli yemekler yaptırılarak, medresedeki ilim tahsil eden talebe ile fakirlere ve miskinlere yedirilmesini vakıf şartlan arasında ayrıca zikretmiştir.

Seyyid Hacı Mustafa Çelebi'nin kurmuş olduğu bu vakıf, yarı ailevî bir vakıftır. Böylece hem ilim sahasında hizmet verilmeye çalışılmış ve hem de aile fertlerinin maişetlerinin temini için bir iş sahası açılmış olduğunu görmekteyiz.

2- es-Seyyid Ahmed Çelebi Medresesi ve Vakfı

Ulemâdan olan Ahmed Çelebi[15] aynı zamanda müderrislik de yapmaktaydı. Babası, Ramazâniye Câmii'ni yaptıran Şeyh Ramazan Efendi'dir. Antep mahkemesinde Receb 1140/ 1728 Şubat-Mart ayında düzenlenmiş olan vakfiyeden[16] Seyyid

---

[15] Ahmed Çelebi, Antep nâibi Mustafa Efendi'nin öldürülmesine yardımcı olduğu gerekçesiyle 1 Rebiulevvel 1145/ 22 Ağustos 1732'de Magosa Kalesi'nde ölünceye kadar kalmak üzere tutuklanması için ferman gönderilmiş. Fakat Ahmed Efendi sürgüne gönderilmeden vefat etmiştir Bkz. *Gaziantep Şer'iye Sicili* (GŞS), no. 84/ 31.

[16] *VGMA*, V.D, no. 1966 , s. 162.

Ahmed Çelebi'nin yaptırmış olduğu medrese ve vakıfları hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Seyyid Ahmed Çelebi'nin babası Şeyh Ramazan Efendi İbn Hacı Osman, 1083/1672 senesinde Antep şehrinin Şehreküstü Mahallesi'nde bir câmi yaptırmıştır. Oğlu Ahmed Çelebi de, babasının yaptırmış olduğu bu câmiin yanına Şeyh Ramazan'ın evlâdı için bir medrese yaptırmıştır[17]. Bu medrese, on oda ve müderrise ait bir büyük oda, bir mutfak ve medresenin dışında bir mektepten meydana gelmekteydi. Seyyid Ahmed Çelebi, yaptırmış olduğu bu medreseye tefsir, hadis ve Arapça grameri ile ilgili kitaplardan oluşan toplam 99 cilt kitabını da vakfetmiştir. Medresenin ve müştemilâtının vakıf gelir kaynakları şunlardır:

1- Medreseye bitişik olan dükkânlar,

2- Şehreküstü Mahallesi'nde 1 kasap dükkânı, 1 ekmekçi dükkânı,1 bakkal dükkânı ve 1 dokumacı dükkânı,

3- Arasa denilen mahalde, 3 adet dükkân: Bunlar: 1 bakkal dükkânı, 1 dokumacı dükkânı ve 1 boyahâne,

4- Boyacıoğlu Çarşısı'nda 1 terzi dükkânının yarı hissesi,

5- Dikiciler Çarşısı'nda 1 terzi dükkânının yarı hissesi,

6- Kale altında 1 doğramacı dükkânı,

7- Şarkiyan Mahallesi'nde 1 dokumacı dükkânı,

8- Kürkciyan Mahallesi'nde üzerine evler yapılmış olan arazinin tamamı, Şehreküstü Mahallesi'nde 2 ev ve 5 ev arsası ve aynı mahallede mekârî'nin binaları bulunan arsa, Meryem oğlu ve Kara Veli dükkânlarının arsası, Şarkiyan Mahallesi'nde 1 ev arsası,

9- Antep'in Taş köyünde değirmen ve Kızılhisar köyünde taşra değirmeni denilen değirmenin 3/5 hissesi,

10- Seylan köyünde sulanabilir 4 parça arazi, Sazgun köyünde 1 parça arazi, Kilisecik köyünde 1 ceviz ağacı, Karaçomak köyünde 300 kütüklü (teğek) 1 bağ,

---

[17] Ahmet Çelebi'nin yaptırmış olduğu medresenin kapısı üzerinde bulunan kitabe şöyledir:
"Aferin Ahmed Efendi'nin kâmiyab.
Olmamışdır bu saadet herkese
Etti inşa şöyle bir âli eser
Bârekallah tarhı hub ba handese.
Dedi tarihin senai bendesi
Neşr-i ilm için yapıldı medrese (1125-M.1713)
Yukarıdaki kitabenin altında ise:
Eyledi Şeyh-zâde bu medreseyi haşre zâd.
Zuhr-i bakaa ede Hak hem vere müzid-i cihad.
... ismini Hatife ettim sual.
... Ramazaniye ad (1125)."
... Kitabeleri, Gaziantep 1958, s. 6.

Telfar köyünde 180 incir ağacı bulunan 4 ayrı bahçe, Söğütlü vadisinde 30 zeytin ağacı ve 500 kütüklü 1 bağ, Köseceli köyünde 35 zeytin ağacı ve Mîzar köyünde 300 nar ağacı bulunan bahçe,

11- Babasının yaptırdığı mescidin yanında 5 odası, mahzeni, hamamı, mutfağı, dış avlusu ve ahırı bulunan 1 ev Seyyid Ahmed Çelebi'nin vakıfları arasında yer almıştır.

Seyyid Ahmed Çelebi yukarıda sıralamış olduğumuz kitap, emlâk ve akarını ebedî olarak vakfetmiştir. Bunların kullanılması ve işletilmesi ile ilgili olarak vakfiyesinde şu şartlar yer almaktadır:

Kitapların öncelikle medresede müderris olan kimsenin elinin altında bulunmasını, tedris ve talim esnasında bunlardan istifade etmesini, ayrıca medresede kalmakta olan talebeler, bu kitaplardan istifade etmek isterse, kendilerine istedikleri kitabın verilmesini vakfiyesinde belirtmektedir. Vakfetmiş olduğu evde hayatta oldukça kendisinin, vefatından sonra ise evlâdının oturmasını istemiştir.

Vakfa büyük oğlu Abdullah Çelebi'yi mütevelli olarak tayin eden Seyyid Ahmed Çelebi, yukarıda sıralanan vakıf akarların işletilmesi ile ilgili olarak da, vakfın mütevellisinin her sene veya ay başında kiraya vermesini ve elde edilen gelirin vakfiyede tayin etmiş olduğu şekilde harcanmasını istemiştir.

Vakfın giderlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1- Öncelikle medresenin ve diğer akarların tamirinin yapılması,

2- Müderrise günde 5 osmanî (akça) verilmesi,

3- Câmiin hatibine ve imamına günde 5'er osmanî verilmesi,

5- Câmiin havuzunun kanallarının bakımını yapan kanavetciye, câbiye, kapıcıya ve vakfın nâzırına günde 4'er osmanî verilmesi,

6- Müezzin ve ferraşa günde 1'er osmanî verilmesi,

7- Medreselerin odalarında kalmakta olan talebeler için her bir odaya günde 2'şer osmânî verilmesi şartlar arasında belirtilmiştir.

Seyyid Ahmed Çelebi, medresede görev alacaklar ve vakfın yönetim ve denetimi ile ilgili olarak da şu şartlan belirtmiştir:

Medresenin müderrisliğini evlâdından bu görevi yerine getirebilecek özelliklere sahip olanların üzerine almasını ve bunun nesilden nesile devam etmesini istemiştir. Vakfın yönetim ve denetiminin evlâdiyet üzere devam etmesi de ayrıca belirtilmiştir. Medreselerdeki odalarda kalan talebelerin garib ve fakir kimselerden olması da vakfiyede yer almaktadır. Bu vakıf da yarı ailevî bir vakıftır.

3- Hacı Osman Ağa Medresesi ve Vakfı

Ahmed Ağa'nın oğlu el-Hâc Osman Ağa, Antep şehrinin Seng-i Tavil Mahallesi'nde sekiz odası, bir dershânesi, bir mutfağı, bir havuzu, bir helâsı ve bir avlusu bulunan bir medrese yaptırmıştır. el-Hâc Osman Ağa, yaptırmış olduğu bu medrese için Antep mahkemesinde mütevelli tayin ettiği Osman bin Hasan huzurunda 10 Cemâziyelevvel 1133/9 Mart 1721'de düzenletmiş olduğu vakfiyede[18] yer alan emlâk ve akarı şunlardır:

1- Antep'e bağlı Semâvin köyünde 1 göz değirmen,

2- Eblehan Mahallesi'nde 1 ekmekçi dükkânı, içindeki malzemeleri ile birlikte,

3- Sûk-ı Tavil'de 18 hissesi bulunan 1 ekmekçi dükkânının 10 hissesi, Alaybeyi Câmii yanında bulunan 1 ekmekçi dükkânının 1/4 hissesi, aynı yerde bulunan 2 bakkal dükkânı, 1 kasap dükkânının yarı hissesi ve şîr-i rûgan ma'sarası (üzüm ve susam gibi şeylerin sıkıldığı yer) içindeki aletleri ile birlikte,

4- Alaybeyi Câmii yanındaki diğer vakıf dükkânlar ise şunlardır: 1 helvacı dükkânı içinde bulunan 1 büyük helva kazanı, 2 tepsi kazanı vd. âletleri ve aynı yerdeki 4 dükkândan ikisinin yarı hissesi, diğer ikisinin tamamı,

5- Tarla-i Atik Mahallesi'nde 1 yağlıcı dükkânının yarı hissesi,

6- Seng-i Tavil Mahallesi'nde 1 boyahâne, içinde bulunan 1 ma'sara kazanı, 10 adet küp vd. âletleri ile,

7- Daha önce yaptırmış olduğu mektebin altındaki hallac dükkânı. el-Hâc Osman Efendi, yukarıda sıralamış olduğumuz emlâk ve akarını vakfetmiştir. Bu emlâk ve akarın mütevelli tarafından zamanın şartlarına göre kiraya verilmesini istemiştir. Elde edilen gelirin harcanması ile ilgili olarak da vâkıf şu şartları kaydettirmiştir:

1- 120'si 1 kuruş olan akçadan günde 15 akçanın medresenin müderrisine verilmesi,

2- Vakfın mütevellisine günde 10 akça, nâzırına günde 3 akça, kapıcısına, kâtibe ve ferraşa günde 1'er akça verilmesi,

3- Medresenin içinde bulunan mescidin imamına günde 4 akça, ayrıca mescidin hasırı ve şîr-i rûganı (susam yağı) için günde 2 akça verilmesi,

4- Medresenin odalarında kalan talebeler için her bir odaya günde 2 akça (8 odaya 16 akça) verilmesi,

5- Medresenin havuzunun kanallarının bakımını yapan kanavetci ustasına günde 1 akça verilmesi,

---

[18] *GŞS*, no. 78/191-194.

6- Alâüddevle Câmii'nin havuzunun üzerine yaptırdığı kubbenin tamir ve vb. masrafları için günde 1 akça ve oturduğu evin önündeki çeşmenin kanavetcisine günde 1 akça verilmesi,

7-Yukarıdaki masraflardan sonra vakfın gelirinde bir artma olur ise; medresenin karşısında yaptırmış olduğu 4 adet helânın ve musluğun ve Alaybeyi Camii'nin helâsının tamirine harcanmasını istemiştir.

Vâkıf Hacı Osman Ağa, vakfiyede yer alan şartlar arasında medresede görev alacak müderris ile ilgili olarak da, *tedrîs-i funûna şâyan-ı kâdir ulemâ* olmasını, talebelerle ilgili olarak da, *hücerât-ı merkûmede talebe-i ulûmun gurebâsı sakin ola* şartını koydurmuştur. Vakfın yönetim ve denetiminin hayatta oldukça kendi üzerinde olmasını, vefatından sonra ise evlâdının yaşça büyük olanının mütevelli olmasını ve bunun evlâdiyet üzere devam etmesini istemiştir. Bu vakıf da, yarı ailevî bir vakıftır.

4- Sarı Hacı Ömer Medresesi ve Vakfı

Antep şehrinin Cevizlice Mahallesi'nden Sarı Hacı Ömer bin el-Hâc Ali sağlığında yapmış olduğu vasiyette, vefatından sonra malının 1/3'ünü medrese yapılmak ve ona vakıf olmak üzere vakfetmiştir. Hacı Ömer Ağa, 1141/1728' de vefat etmiştir. Hacı Ömer'in oğlu Osman Çavuş Ağa, babasının vasiyetini yerine getirmiş ve Boyacıoğlu Câmii yanında bir medrese yaptırmıştır. Sarı Hacı Ömer Ağa'nın terekesinin toplamının 23.483 kuruş olduğu 1144/1731 senesinde Antep mahkemesinde nâip olan Sünbül-zâde Ahmed Reşid Efendi zamanında tesbit edilmiş ve bunun 1/3'ü olan 7.827 kuruş medreseye tahsis edilmiştir. Bu meblağın, 5.214 kuruşu emlâk, 2613 kuruşu da nakid olarak mütevelliye teslim edilmiştir[19].

Vakfın tevliyet ve nezâreti Sarı Hacı Ömer Ağa'nın evlâdı üzerinde bulunmaktadır. Bu vakıf, vasiyet yoluyla kurulmuş ve yarı ailevî bir vakıftır.

5- Hüseyin Paşa'nın Darende'deki Hatuniye Medresesi ve Antep'teki Paşa Medresesi Vakıfları

Aslen Dârendeli olan Hüseyin Ağa bin Yusuf Ağa, Antep şehrinde bir câmi ve medrese yaptırmıştır. Bunlara halk arasında Paşa (Çıkrıkçı) Câmii ve Medresesi denilmekteydi. Hüseyin Paşa, henüz paşa olmadan Rakka valisi Maktul-zâde Ali Paşa'nın kethüdası iken 1130-1132/ 1717-1720 yıllarında kendi adını taşıyan câmii yapmıştır[20]. Hüseyin Ağa, daha sonra Ali Paşa'nn kızını alarak ona damat olmuş, vefatından sonra da yerine vâli olmuştur. Hüseyin Paşa'nın Urfa, Darende, Antep vd. bazı şehir ve kasabalarda vakıf eserleri bulunmaktadır[21].

Hüseyin Paşa'ya ait üç vakfiyenin olduğunu öğrenmekteyiz. Bunlardan birinci vakfiye; Paşa'nın, Antep şehrinde Tarla-i Atik Mahallesi'nde Çekirdeklik denilen

---

[19] *GŞS*, no. 113/ 92.

[20] Cemil Cahit GÜZELBEY, *Gaziantep Camileri Tarihi*, Gaziantep 1986, s. 92.

[21] Şakir Sabri YENER, "Hüseyin Paşa Kimdir?", *Gaziantep Kültür Dergisi*, (Temmuz 1968), XI, s. 155-156.

yerde yaptırdığı 80 adet dükkânla ilgili olan vakfıdır. Bunları Şevval 1131/ Ağustos 1719 'da vakfetmiştir[22]. Halk arasında bu dükkânlara Zincirli Bedesten denilmekteydi[23].

Vakfın gelirinden öncelikle Darende'de tamir eylediği Hâtuniye Medresesi'nin müderrisine 120'si 1 kuruş olan akçadan günde 30 akça, medresede bulunan 20 odaya da günde 2'şer akça verilmesini istemiştir. Vakfın yönetim ve denetimini evlâdı üzerine bırakmıştır. İkinci vakfiye ise; 20 Zilkâde 1133/ 12 Eylül 1721 tarihlidir. Bu vakfiyede, Hüseyin Paşa'nın Antep şehrinin Ehl-i Cefa Mahallesi'nde yaptırmış olduğu 17 adet doğramacı - tornacı (harrat) dükkânlarından elde edilen gelirden, yaptırmış olduğu câmi-i şerifte görevli olan vâize günde 5 akça, vakıflarının gelirini toplayan câbi'ye günde 8 akça, câmiin yanına yaptırdığı muallimhâne'de çoçukları okutan muallime günde 5 akça, ayrıca ferraş ve kanavetçilere günde 4'er akça verilmesini istemiştir. Vakfın yönetimini kendinden sonra evlâdının üzerine bırakmıştır[24]. Üçüncü vakfiyenin ise; Gaziantep'e ait 78 numaralı *Şer'iye Sicili*'nin 287. sayfasında bulunan ve eksik olan *vakfiye-i ekber* diye kaydedilen vakfiyenin, üst kısmında yer alan ve tarih kaydedilmeyen Hüseyin Paşa'nın vakıfları hakkındaki ek bilgiden, 1728-29 yılına ait bir vakfiyesinin dahi bulunduğu anlaşılmakta ise de, buna rastlayamadık. Bu ek vakıf kısmı, Ruha (Urfa) kadısı Salih ve Antep nâibi Sun'ullah'ın huzurunda kaydedilmiştir. Burada Hüseyin Paşa'nın vakıfları şu şekilde sıralanmıştır:

1- İzmir'deki Frenk Hanı ve yine İzmir'in dışında bulunan 1 kıt'a bostan,

2- Antep'in Ehl-i Cefa Mahallesi'ndeki hamamının (Çıknkçı Hamamı) 1/3 hissesi,

3- Kars-ı Maraş (Kadirli)'ın pazar yerinde yaptırmış olduğu han, yanındaki 1 ekmekçi dükkânı ve 1 boyahâne ile vakfedilmiştir.

Bunların kullanılması ile ilgili şartlan ise şöyledir:

1- Antep şehrinde yaptırmış olduğu 17 hücresi bulunan medresesinin müderrisine günde 30 akça verilmesi,

2- Medresenin her bir odasına günde şem'-bahâ (mum ücreti) 2'şer akça verilmesi,

3- Hamamın su yolu için kanavetçiye günde 2 akça verilmesi,

4- Câmi-i şerif'te aşır-hân olana günde 4 akça verilmesi, vâkıfın şartlan arasında yer almıştır[25].

Hüseyin Paşa'nın vakıfları yarı ailevî vakıftır. Hüseyin Paşa, vakıflarında mütevelliye geniş yetki vermiş, boşalan her hangi bir göreve arz ve berata muhtaç olmadan, mütevellinin tezkeresiyle tayin yapılmasını, vakfiyedeki şartları arasında zikretmiştir.

---

[22] *VGMA, Haremeyn I*, no. 734, s. 119.
[23] Cemil Cahit GÜZELBEY-Hulusi YETKİN, *Gaziantep Şer'i Mahkeme Sicilinden Örnekler, 81-141*, Gaziantep 1970, s. 84.
[24] *GŞS*, no. 72-B/52-53.
[25] *GŞS*, no. 78/ 287.

6- Ebu'l-Hüdâ-zâde el-Hâc Mehmed Efendi Medresesi ve Vakfı

Ebu'l-Hüdâ-zâde diye meşhur olan es-Seyyid Yusuf Efendi'nin oğlu olan es-Seyyid el-Hâc Mehmed Efendi, Antep şehrinin Tarla-i Cedid Mahallesi'nde oturmaktaydı. Vefatından sonra, vârisleri olan zevcesi Hatice binti Mustafa, kızı Şerife Fâtıma ve erkek kardeşleri Seyyid Abdullah Efendi, Seyyid Hacı Ahmed Efendi, kız kardeşi Şerife Aişe mahkemeye gelerek mütevelliye tayin edilen Şerife Fâtıma'nın vekili olan Ömer Ağa oğlu el-Hâc Ali huzurunda, 17 Zilkâde 1130/ 12 Ekim 1718 tarihinde bir vakfiye düzenlettiler[26].

Bu vakfiyede Seyyid Hacı Mehmed Efendi'nin *hal-i hayâtında ve kemâl-i akl-i sihhatinde* Tarla-i Cedid Mahallesi kurbunda yaptırmış olduğu ve halk arasında Ebu'l-Hüdâ-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi Mescidi olarak bilinen mescit ve içinde bulunan fevkânî ve tahtânî 5 odası bulunan medresesi için, merhumun vasiyyeti üzere, vakfiyeye kaydedilmiş olan malları şunlardır:

Arasa civarında Arpacılar içinde birbirine bitişik 2 arpacı dükkânı ve yine aynı yerde 2 neccar (marangoz) dükkânı ve 1 tennurcu (tandır) dükkânı ve ayrıca 50 kuruş nakit para vakfedilmiştir.

Vakfiyede yer alan şartlar ise şunlardır:

1- Dükkânların mütevelliye tarafından kiraya verilmesi ve vakfedilen nakit para ile ilgili olarak da, *rehn-i melî ve kefîl-i melî* (kuvvetli rehin ve sağlam kefil) ile ona oniki hesabı üzere (% 20 ile) her sene *irbâh ve istirbah* olunması yani paranın % 20 ile işletilmeye verilmesi,

2- Dükkânların kirâsından ve parasının nemâ ve ribhinden (faizinden) senede 12 kuruş, medresenin müderrisine verilmesi,

3- Mescidin imamına senede 4 kuruş verilmesi,

4- Kızı Şerife Fâtıma'nın günde 2 akça ile mütevelli olması,

5- Medresenin odalarından her birine şîr-i rûgan ücreti senede 2'şer kuruş olmak üzere toplam 10 kuruş verilmesi,

6- Mescidin damının tımarı ile hasır ücretine senede 3 kuruş verilmesi.

Bu şartların dışında kardeşi Seyyid Abdullah Efendi'nin medreseye müderris olması ve bu görevin evlâdiyet üzere devamı istenmiştir. Ayrıca mescidin imamlığını da kardeşi Seyyid Mehmed'in oğlu Seyyid Mustafa'nın üzerine alması ve bunun da evlâdiyet üzere devamı istenmiştir. Vakfın mütevelliliği de kızının üzerine bırakılmıştır. Bu vakıf da yarı ailevî bir vakıftır.

7- Basmacı-zâde el-Hâc Ömer Efendi Medresesi ve Vakfı

el-Hâc Mehmed Efendi'nin oğlu olan el-Hâc Ömer Efendi, Basmacı-zâde nâmı ile meşhurdu. Hacı Ömer Efendi, kendi mahallesi olan Çukur Mahallesi'nde

---

[26] *GŞS*, no. 69/93-94.

on odası bulunan bir medrese yaptırmış ve 10 Cemâziyelevvel 1141/ 12 Aralık 1728 tarihinde mütevelli tayin ettiği oğlu Seyyid Mehmed Çelebi'nin huzurunda Antep Mahkemesi'nde bir vakfiye düzenletmiştir[27]. Bu vakfiyede yer alan vakfın gelir kaynaklan ise şunlardır:

1- Çukur Mahallesi'nde kendi mülkü olan, dâhiliyyesinde yani evinin iç kısmında 2 peykeli, 2 fevkânî, 2 tahtânî oda, 2 hazine, 2 mutfak, 1 havuz, 1 kuyu ve 1 avlusu bulunan; hâriciyyesinde yani dış kısmında ise; 1 büyük ve küçük fevkânî oda, 1 eyvan, 1 büyük ahır ve hizasında yine 1 fevkânî küçük oda ve altında ise ahır ve avlusu bulunan evi,

2- Aynı mahallede bulunan 3 cullah (dokumacı) dükkânı,

3- Zincirlikuyu yakınında 2 bakkal dükkânı,

4- İbn-i Eyyüb Mahallesi'nde 1 dükkânı,

5- Arasa Meydanı'nda 1 kasap dükkânının 1/4 hissesi,

6- Şehrin dışında Karagöz Vakfı denilen yerde 300 ma'şara[28] sebze bostanı içinde ve etrafında bulunan ceviz, zerdali vd. ağaçları ile yine aynı yerdeki 300 teğek ve 126 teğek bulunan 2 bağı,

7- Göğersin köyündeki 1 tarlayı,

8- Şahme köyünde 2.500 teğek bağın arsası ve içindeki badem ağaçları Haremeyn-i Şerifeyn evkafına ait olup ancak kürumı (üzüm kütükleri) mülkü olan bağı,

9- Çağırgan köyünde 3.420 teğek bulunan 5 bağını ve 1 üzüm ma'sarasından 1/4 hisseyi,

10- Güllüce köyünde 2 çiftlik arazi ve 3 keyl bezr (tohum) ekilebilir 1 tarlayı, Ağcahöyük köyünün sınırında bulunan Yenice mezraasındaki çiftliğini, Kızık köylerinden Bozatlı yakınındaki tarlayı, Akpınar ve Sayılıca köylerindeki arazi ve çiftliğini, Kayakendi köyündeki ev ve etrafındaki ağaçlarını vakfetmiştir.

Bunlar Hacı Ömer Efendi'nin vakfiyesinde yer alan vakıf gayrimekulleridir. Bunların kullanımı ile ilgili şartlan ise şöyledir:

1- Vakfetmiş olduğu dâhiliyye ve hâriciyye evde hayatta oldukça kendisinin, vefatından sonra ise evlâdından evlenmeyenlerin oturmasını istemiştir,

2- Arasa Meydanı'ndaki kasap dükkânından elde edilen gelir ile her sene Muharrem ayında 5 çeşit yemek levâzımı alınıp, mütevellinin hânesinde Cuma günü fakirlere ve miskinlere yemek yapılarak yedirilmesi,

3-Yukarıda sıralanmış olan dükkânların, bostanların, üzüm kütüklerinin ve arazilerin sene veya ay başlarında mütevelli tarafından kiraya verilmesi,

---

27 *VGMA, VD*, no. 2103, s. 261-285.

28 Bostan sulanırken kolaylık olması için bostanın bölümlere ayrılması sonucunda oluşan birimlere denir.

4- Medresesinin müderrisine günde 3 akça, mütevellisine günde 3 akça, nâzırına, câbisine, tımarcısına, havuzunun kanavetçisine günde 1'er akça ve mektebinin hocasına da günde 1 akça verilmesi,

5- 10 odası bulunan medresesinin her bir odasına günde 1 akça, 10 odaya günde 10 akça verilmesi,

6- Bu masraflardan sonra elde edilen gelirden bir artma olur ise, evlâdının arasında şer'î usullere göre taksim yapılması istenmiştir.

Hacı Ömer Efendi hayatta olduğu müddetçe kendisinin hem müderris, hem mütevelli ve hem de nâzır olmasını, vefatından sonra ise, evlâdının ehil olanlarının müderris, mütevelli ve nâzır olmasını bunun nesiller boyunca devamını şartları arasında zikretmiştir. Bu vakıf da, vâkıfin ailesi ile hayır müessesesi arasında ortaklaşa kullanılan yani yarı ailevî bir vakıftır.

8- Battal-zâde Mehmed Nuri Paşa Medresesi ve Vakfı

Antep şehrinde Battal-zâde nâmı ile meşhur olan Mehmed Nuri Paşa[29], Tarla-i Atik Mahallesi'nde bir câmi ve yedi odası bulunan bir medrese yaptırmıştır. Yaptırmış olduğu bu câmi ve medrese için 14 Şaban 1201/ 1 Haziran 1787'de Antep mahkemesinde bir vakfiye düzenletmiştir[30]. Bu vakfiyeden elde etmiş olduğumuz bilgilere göre vakfın gelir kaynaklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1- Ayıntab şehrinin kuzeyinde Çore denilen yerde 270 ma'şara bostan,

2- Telbâşer nahiyesinin Hacar köyünde 2 göz değirmen,

3- Musullu Mahallesi'nde 200 ma'şara bostan,

4- Arasa denilen yerde bulunan 5 bakkal dükkânı, 1 tütüncü dükkânı, 3 küçük doğramacı dükkânı, 3 boncukcu dükkânı ve 1 kahve dükkânı olmak üzere toplam 13 dükkân.

Bu dükkânların arsası, Mevlevîhâne vakfına aittir ve burası için her yıl mukataa ücreti ödenmektedir.

Mehmed Nuri Paşa yukarıda belirtilen emlâk ve akarının mütevelli tarafından sene ve ay başlarında zamanın şartlarına göre kiraya verilmesini vakfiyesinde belirtmiştir. Elde edilen gelirin harcanması ile ilgili olarak da, vakfiyede şunlar yer almaktadır:

1- Câmi-i şerif ve medresenin içi, duvarları ve su yollarının tamir edilmesi ve buraların gerekli ihtiyaçlarının karşılanması,

2- Mevlevîhâne vakfına dükkânların arsaları için mukataa bedeli olarak yılda 25 kuruş verilmesi,

3- Medresenin müderrisine ve câminin imamına her ay 3 kuruş verilmesi,

---

[29] Mehmed Nuri Paşa Antep âyanıdır. Ömrünün sonlarına doğru sancakbeyi olmuş ve Ayıntab Mukataasına malikâne olarak sahip olmuştur. Şehirde meydana gelen bazı olaylar ve Kilis Mutasarrıfı Daldaban oğlu Mehmed Ali Paşa'nın öldürülmesi üzerine 1205/ 1791 yılında idam edilmiştir. Bkz. Cemil Cahit GÜZELBEY, *Gaziantep Camileri Tarihi*, s 135.

[30] VGMA, *VD*, no. 609, s. 295.

4- Vakfın diğer görevlileri olan ferraş, müezzin ve haftada 2 gün vaaz eden vâiz için ayda 2'şer kuruş verilmesi. Ayrıca helâ ve avluyu temizleyen süpürgeci ve havuzun su yoluna bakan kanavetçi ustasına ayda 1 kuruş verilmesi,

5- Medresede bulunan 5 odadan her bir odaya ayda 1 kuruş (5 odaya ayda 5 kuruş) verilmesi,

6-Vakfın yönetimini üzerine alan mütevelliye ayda 2,5 kuruş, denetimini yapan nâzıra da ayda 1,5 kuruş verilmesi,

7- Bütün bu masraflardan sonra elde edilen gelirden bir artma olur ise, bununla mütevelli tarafından her sene Muharrem ayında 2 kazan aşûre çorbası pişirilip fukaraya ikram edilmesi,

8- Her sene emin bir kimse aracılığı ile Medine'deki Ravza-i Mutahhara'nın hademelerine verilmek üzere İstanbul altınından 20 altın gönderilmesi,

9- Minarenin altındaki odayı imam, onun üstündeki odayı müderris, geri kalan 5 odanın da talebeler tarafından kullanılması, vakfiyede belirtilmiştir.

Vakfın yönetim ve denetimi daha önceki vakıflarda da olduğu gibi, evlâdı üzerine bırakılmıştır. Evlâdının neslinin kesilmesi durumunda ise, kardeşi Ömer Battal Ağa'nın evlâdının üzerine geçmesini istemiştir. Bu vakıf da yarı ailevî bir vakıftır.

Sonuç

Bu çalışmada, XVIII. yüzyılda Antep şehrinde kurulmuş olan medreseler ve vakıfları tesbit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bilgiler çerçevesinde, Antep şehrinin bu dönemde eğitim ve öğretim sahasında oldukça ileri bir seviyede olduğu söylenebilir. Sadece, incelemiş olduğumuz XVIII. yüzyılda şehirde Nakib, Seyyid Ahmed Çelebi, Hacı Osman Ağa, Ebu'l-Hüdâ-zâde, Basmacı-zâde, San Hacı Ömer Ağa, Hüseyin Paşa, Battal-zâde Mehmed Nuri Paşa medreseleri olmak üzere 8 medresenin kurulmuş olduğunu görmekteyiz. Ayrıca Mihâliye, Şeyh Muhyiddin, Müftü Mehmed Efendi, Sungûriye, Tayi-zâde Ahmed Efendi medreseleri de, şehirde faaliyet gösteren medreselerden tesbit edebildiklerimizdir. Osmanlı Devleti'nin sonlarında şehirdeki medrese sayısının 18 olarak tesbit edilmesi, şehrin Osmanlılar döneminde ilim ve kültür bakımından zengin bir yapıya sahip olduğunun da bir işaretidir. İncelemiş olduğumuz dönemde kurulan medreselerin ve medreselerle bağlantısı bulunan vakıfların kuruculardan, Hüseyin Paşa dışındakilerin Antepli olduğunu müşâhede etmekteyiz. Bu vakıfların yarı ailevî bir vakıf olduğu, vakıflarda gözlenen önemli özelliklerden birisidir. Böylece bu vakıfların hem hayrî bir fonksiyonu, hem de o aile için bir nevi iş sahası olduğu söylenebilir.

Günümüzde yeniden gündeme gelen vakıf eğitim ve öğretim kurumları kurma çalışmalarında, yüzyıllardan beri Türk toplumunda önemli bir yere sahip olan vakıf eğitim ve öğretim geleneğinden yararlanılması fikri yaygınlaştırılmalıdır. Böylece, eğitim ve öğretim hayatı, vakıf geleneği ile bütünleştirilmeli ve böylece vakıf medreseden vakıf üniversiteye geçiş sağlanmalıdır. Hiç süphesiz ki, geçmiş kültürlerimizde, günümüzde de kullanabileceğimiz, örnek alabileceğimiz modeller bulunmaktadır.